

București

Primii evrei care s-au stabilit în București au aparținut ritului spaniol (sefarzi). Deși există dovezi ale prezenței evreiești în București încă de la mijlocul secolului XVI sau din timpul lui Mihai Viteazu care în 1593 a ordonat uciderea creditorilor săi din București, printre ei găsim și evrei, abia la mijlocul secolului XVII, ca urmare a venirii evreilor așchenazi comunitatea bucureșteană capătă consistență. “Breasla ovreilor” reprezenta forma de organizare sub care minoritatea evreiască își achita impunerile fiscale. Abia după 1819 evreii sefarzi și așchenazi încep să se organizeze în două comunități distincte.

În privința evoluției demografice, la fel ca în majoritatea orașelor din Vechiul Regat, o creștere rapidă a avut loc în secolul XIX. În 1820 locuiau în București 127 de familii de evrei. În 1835 numărul evreilor bucureșteni era de 2600, ajungând să se dubleze în următorii 25 de ani, 5934 în 1860. Creșterea masivă a avut loc în a doua jumătate a secolului, iar în 1899 cei 40533 de evrei reprezentau peste 14% din populația Bucureștiului. În prima decadă a secolului XX ritmul de creștere s-a mai ponderat, iar la recensământul din 1912 sunt numărați 44.000 de evrei. În 1930 peste 12% din populația Bucureștiului era reprezentată de evrei: 74480. În secolul XIX ocupațiile cele mai întâlnite în rândurile evreilor sunt în domeniul negustoriei și unor meșteșuguri novatoare pentru oraș, precum sticlăria sau fierăria. În a doua jumătate a secolului, în special evreii sefarzi, sunt foarte activi în domeniul financiar-bancar. De asemenea, ponderea evreilor în profesiile liberale era foarte mare, încă de la sfârșitul secolului XIX.

Sefarzii reușesc la sfârșitul secolului XVIII să-și amenajeze propria sinagogă într-o casă închiriată în Mahalaua Popescului, iar în 1811 înființează propria societate SACRA. În anul 1832 existau în București 10 sinagogi ale așchenazilor și o sinagogă sefardă. Cele mai multe sunt mai curând case de rugăciuni în imobile închiriate. Abia în 1847 așchenazii reușesc să inaugureze Sinagoga Mare. În a doua jumătate a secolului XIX se adâncește un conflict care împarte evreii așchenazi din București în două aripi. Aripa occidentală, modernizatoare s-a coagulat încă din anul 1857 când apare proiectul construirii unui Templu Coral, ce urmează să fie dus la capăt abia în 1867. Cu timpul, evreii conservatori, ortodocși, au rămas în minoritate.

În privința educației Bucureștiul a fost un centru important pentru comunitatea evreiască încă din secolul XIX. În 1852 a fost deschisă prima școală evreiască organizată după principii moderne. În primii ani ai secolului XX existau deja peste 15 școli evreiești. De asemenea, învățământul profesional a fost o componentă importantă, liceul “Ciocanul” intrând chiar în memoria comunității. Au fost înființate asociații culturale și de întrajutorare. În 1847 se înființează spitalul evreiesc “Caritas”. Consulul american la București, Peixotto, contribuie decisiv ca B’nai B’rith să înființeze aici asociațiile Fraternitatea Zion, în 1872, și mai târziu Noua Fraternitate. Asociația “Iuliu Barasch” (1872) sau “Lumina” (1904) au reprezentat, de asemenea, organizații importante de ajutorare a evreilor săraci.

În perioada interbelică, odată cu încercarea de coagulare a comunității așchenaze, al cărui statut a fost acceptat în 1920 viața comunitară capătă mai multă coordonare. La mijlocul anilor

1930 în București se găseau peste 40 de sinagogi, 2 cimitire evreiești, 2 spitale, 2 orfelinate, o clinică pentru cei nevoiași, 2 aziluri pentru bătrâni, 19 școli.

Manifestările antievreiești nu au apărut în București odată cu cel de-al Doilea Război Mondial sau cu antisemitismul interbelic. În 1793-1794 creștinii din mahalaua Răzvan s-au răscolat împotriva evreilor de acolo și au cerut domnitorului Alexandru Moruzi să-i alunge pe aceștia și să distrugă sinagoga. La începutul secolului XIX s-au petrecut mai multe acțiuni îndreptate împotriva evreilor. În 1801 acuzelor de omor ritual i-au urmat un pogrom care a avut 128 de victime. Între 1806-1812, în timpul ocupației ruse, comunitatea evreiască a fost prigonită, la fel s-a întâmplat și în 1821 în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti când sub influența mișcării revoluționare grecești au avut loc în mai multe localități din Țara Românească, printre care și București, abuzuri și jefuirea evreilor. În contextul încercărilor de emancipare politică a evreilor din România și a vizitei pe care avocatul francez Adolf Crémieux, susținător al cauzei evreilor, a făcut-o la București în 1866 au avut loc mai multe distrugerii și vandalizări de sinagogi și magazine evreiești. În 1897 sute de magazine și locuințe evreiești au fost atacate și distruse. La fel cum s-a întâmplat și în celelalte orașe universitare și la București au existat manifestări antisemite răspândite atât în rândurile studenților, dar și printre profesorii care ajungeau chiar să-și propage antisemitismul de la catedră. Nae Ionescu, Nicolae Iorga sau Nicolae Paulescu sunt doar câțiva dintre universitarii bucureșteni influenți care au promovat ura față de evrei.

În timpul Statului Național Legionar comunitatea evreilor din București era de departe cea mai mare din țară, în 1940 peste 95000 de evrei găsiindu-se în capitală. Măsurile legislative luate împotriva evreilor încă din 1938 care a dus la pierderea cetățeniei a peste 225000 de evrei din întreaga țară, dar și măsurile administrative care prevedeau excluderea evreilor din organizații profesionale sau de la anumite activități s-au intensificat în toamna anului 1940. La București, în septembrie 1940 evreilor le-a fost interzisă înscrierea la Facultatea de Medicină.

În 11 octombrie primăria orașului a anulat documentele care permiteau evreilor să ocupe spații comerciale în hale și piețe, iar în 30 octombrie măcelarii din Abatorul Comunal i-au exclus pe angrosiștii evrei. În 4 decembrie 1940 Camera de Comerț București a hotărât desființarea comerțului ambulant practicat de evrei, precum și înlocuirea reprezentanților comerciali de origine evreiască din ramura textilelor.

Au avut loc evacuări abuzive făcute de către legionari. La sfârșitul lunii octombrie 1940 aceștia au ocupat sediul comunității spaniole din strada Negru Vodă, precum și case de rugăciuni, școli sau alte instituții evreiești. În 15 noiembrie 1940 mai multe echipe care aparțineau de "Ajutorul Legionar" au ocupat sediile unor organizații evreiești precum "Unirea Titraților Evrei", Cercul Sefard sau Mutualitatea.

În octombrie 1940 evreii care locuiau în zonele militarizate ale Bucureștiului, indiferent dacă sunt proprietari sau chiriași, sunt anunțați că urmează să fie evacuați.

În 10 noiembrie 1940 sediile legionare din strada Roma și strada Cercului sau sediul Prefecturii Poliției devin adevărate locuri de tortură unde sute de evrei sunt aduși și bătuți crunt.

Episoadele s-au repetat și în luna decembrie când poliția legionară a maltrat sute de evrei, sediul primăriei sectorului III Albastru fiind cel mai crunt loc, aici acționând echipele conduse de către Mircea Petrovicescu, cel care alături de chestorul de poliție Ilie Stângă a fost unul dintre cei mai activi conducători legionari și care au jefuit și forțat să semneze cedarea magazinelor sau afacerilor sute de evrei.

În 8 ianuarie 1941 Brigada Socială din Poliția Capitalei, sub coordonarea lui Ilie Stângă a făcut mai multe descinderi la sediile mai multor societăți evreiești. Sub pretextul unor probleme ce țin de siguranța statului aveau loc adevărate campanii de jaf și distrugere. Aceștia au ajuns chiar să percheziționeze locuința președintelui Federației Uniunilor Comunităților Evreiești, Wilhem Filderman, confiscându-i acestuia arhiva.

În noiembrie 1940 au apărut primele victime ale terorii asupra evreilor. Lucian Rosen, de 15 ani, este arestat de poliția legionară la 2 noiembrie sub acuzația răspândirii de manifeste comuniste. Acesta este bătut și împușcat, corpul său fiind aruncat de la etajul 5 al Prefecturii Poliției Capitalei. La 22 noiembrie Solomon Klein, comerciant din București este arestat de poliția legionară. A doua zi cadavrul său se găsea la morgă, familiei spunându-i-se că s-a aruncat de la etajul 3 al Prefecturii Poliției Capitalei. În 15-16 ianuarie 1941 Marcu Iosopp, care deținea o tipografie în București este silit de către angajații săi legionari, precum și de alți legionari să le cedeze tipografia și pe deasupra i se cere și o importantă sumă de bani. Acesta merge să procure banii însoțit de legionari și în aceeași zi trupul său este găsit într-o curte de pe Splaiul Unirii., nr. 1.

Divergențele dintre Mișcarea Legionară și generalul Antonescu au escaladat în luna ianuarie 1941, ceea ce a dus la încercarea de preluare a puterii de către legionari. Concomitent cu rebeliunea legionară la București a avut loc un pogrom care a dus la pierderea de vieți omenești și pagube materiale imense. În zilele pogromului sute de evrei au fost ridicăți din sinagogi, din propriile locuințe sau după stradă și reținuți, jefuiți, băuți sau omorâți. 90 din cei aproximativ 200 de evrei care în 21 ianuarie au fost aduși la sediul legionar “Ing. Gheorghe Clime” din calea Călărași au fost duși în pădurea Jilava unde cei mai mulți și-au găsit sfârșitul (aici au fost găsite 86 de cadavre). Crime au mai avut loc la Abatorul Comunal, în cartierul Bucureștii Noi sau pe șoselele Fundeni și Pantelimon, precum și în locuințele victimelor. De asemenea, evrei au fost torturați la Prefectura Poliției Capitalei, sinagoga Malbin sau în diferite circumscripții de poliție. În zilele pogromului (21-23 ianuarie 1941) și-au pierdut viața 123 de evrei, iar mulți alții au pierit timpuriu sau au rămas cu sechele majore în urma violențelor suferite în acele zile. Au fost incendiate, vandalizate sau distruse 1274 de clădiri comerciale sau case din București.

Chiar dacă evreii bucureșteni n-au mai avut parte de episoade de violență precum cele din ianuarie 1941 de-a lungul anilor care au urmat aceștia și-au dus traiul cu dificultate. În martie 1941 Prefectura Poliției anunța că evreii care dețin pașapoarte românești sunt obligați să se prezinte pentru aplicarea mențiunii “evreu” pe documente. În preajma intrării României în război, în iunie 1941 în București au început să apară foarte multe afișe cu caracter antisemit, atât pe străzi, cât și în sediile multor instituții publice. În primele luni de război a continuat această atmosferă

antisemită, sute de evrei fiind suspectați sau arestați sub acuzația că fac semne luminoase aviatorilor sovietici.

În 5 septembrie 1941 conducătorii evreilor sunt anunțați de către Prefectura Poliției Capitalei că începând cu data de 9 septembrie toți evreii din oraș trebuie să poarte un semn distinctiv. În 10 septembrie Prefectura anunță că din ordinul Conducătorului Statului dispoziția inițială a fost anulată.

La 9 noiembrie 1941 primăria Bucureștiului a dat o ordonanță în care dispunea că evreii se pot aproviziona din piețele publice după ora 10 dimineața. În toamna anului 1941 multe locuințe evreiești au fost percheziționate, iar lemnele păstrate pentru iarnă au fost blocate, urmând ca acestea să fie vândute anumitor persoane și la prețuri prestabilite.

În ianuarie 1942 tinerii evrei între 19 și 22 de ani au făcut muncă obligatorie în detașamente de curățire a zăpezii în București și șosele din jurul orașului. Încă din august 1941 evreii bucureșteni începuseră să fie repartizați la muncă obligatorie.

La 28 februarie 1942 erau declarați “ostateci morali” 120 de evrei bucureșteni. Aceștia răspundeau cu viața pentru orice act de agresiune, sabotaj sau teroare din partea populației evreiești.

În vara anului 1942 au existat mai multe dispoziții prin care au fost confiscate zeci de imobile care aparțineau comunității evreiești. În 24 iulie erau trecute în patrimoniul Centrului Național de Românzare clădiri ale comunităților sefarde și occidentale din București: 17 școli, 2 sedii de comunități, 2 aziluri de bătrâni, 2 spitale. În august au mai fost preluate de către aceeași instituție 13 școli, 3 spitale, 7 băi rituale, 9 abatoare pentru tăierea ritualică, terenuri ale templelor distruse în timpul pogromului din ianuarie 1942, 8 locuințe parohiale. În 22 septembrie 1942 era evacuat azilul de bătrâni “Elisabeteu”.

În iunie 1943 evreii meseriași care dețineau carnete de scutire de muncă obligatorie au fost convocați pentru repartizare la Primăria Municipiului București. În decembrie 1943 și ianuarie 1944 Cercul Teritorial București a început să emită ordine de chemare pentru evreii trecuți de 50 de ani care urmau să fie trimiși în detașamente exterioare. Intenția era de a îi face pe aceștia să achite sume importante de bani pentru a obține carnete de scutire. În ianuarie 1944 au fost repartizați la munca de curățire a zăpezii elevii evrei de 16 și 17 ani.

Ca urmare a intensificării bombardamentelor asupra Bucureștiului, în mai 1944 Ministerul de Interne a refuzat sistematic să ofere evreilor autorizații de evacuare a orașului. În iunie 1944 evreii care reușiseră să obțină astfel de autorizații în schimbul unor importante sume de bani sau cei care plecaseră fără autorizație în satele din jurul Bucureștiului erau somați să se întoarcă în oraș.

Încă din timpul războiului și mai intens după ieșirea României din război Bucureștiul a devenit principalul punct de refugiu pentru evreii care reușeau să se întoarcă din Transnistria. Se estimează că în 1947 numărul evreilor din București ajunsese la 150000 însă numărul lor a început

să scadă încă de la primul val de emigranți care au făcut aliya. Încă din anii '50 viața comunitară evreiască a fost sistematic descurajată de către autoritățile comuniste, reprezentând un motiv în plus pentru mulți evrei să aleagă emigrarea. La recensământul din 1956 în București se declaraseră evrei 44202 persoane (3,6% din populația orașului). În 2011, conform recensământului, mai trăiau în București 1333 de evrei.

Surse:

Așezările evreilor din România: memento statistic, volumul 2, București, Institutul de Arte Grafice Curierul Judiciar, 1947.

Eliyahu Feldman, Lucian-Zeev Herscovici, „Bucharest”, în *Encyclopaedia Judaica*, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/bucharest>

Liviu Rotman, „Bucharest”, în *YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bucharest>

Matatias Carp, *Cartea neagră*, volumul 1, București, Editura Diogene, 1996.

Lya Benjamin (ed.), *Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului din România. Documente*, Iași, Editura Polirom, 2005.

Radu Ioanid, *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu. 1940-1944*, București, Editura Hasefer, 2006.

[Marius Cazan]